

нашата естетика. Фигуративно казано, естетико-ценностната информация в тях независимо от някои пропуски и неточности, за които вече стана дума, се измерва далече не с едно или няколко „единствени по смисъл изречения“. Тяхната стойност е в разгърнатата концептивна система на естета, в страстното отстояване на естетически позиции, които може да не приемеш, но не може да отгинеш без внимание. При това приносното в тях далече надхвърля спорното.

Георги Гетов

„СВЕТЪТ НА ТВОРЕЦА — ЕФРЕМ
КАРАНФИЛОВ. ЛИТЕРАТУРНО-
КРИТИЧЕСКИ ПОРТРЕТ“ от НИНА
АНДОНОВА

Държавно военно издателство,
1973. 91 с.

За тридесет години българска социалистическа литература в областта на литературната критика се появиха редица имена, които заслужават специално внимание и по-цялостно изследване. Наред с буйното развитие на лириката, белетристиката и драматургията критическата мисъл също има свои интересни представители и завоевания. Една поредица от портрети на литературни критици би била полезна, защото ще хвърля светлина върху ролята, значението и трънливия път на онези творци, без които е немислим истинският литературен процес.

В своя кратък литературно-критически портрет Нина Андонова в общи линии вярно очертава сложния и оригинален творчески път на талантливия есеист-критик Ефрем Каранфилов. С усет и разбиране са осветление последователно основните етапи от неговото развитие, вниква се в своеобразието на неговото дарование. Авторката се спира на почти всички досегашни негови книги, като посочва мястото и значението им в творческата биография на критика. Особено интересни са онези моменти от книгата, където Нина Андонова се опитва да надникне в тайните на творческия процес у твореца. Тук тя има свои открития и оригинални наблюдения. Когато литературното дело на един творец не е завършено, а се намира в процес на буйен цъфтеж, то е по-мъчно уловимо, по-малко се поддава на периодизация, характеристика и оценка. Винаги е особено трудно да се зафиксират едно динамично развитие, което е колкото ярко и

привлекателно, толкова е променливо и изненадващо. Заслугата на Нина Андонова се състои в това, че е успяла да ширира, макар в общ и едър план, някои основни черти от богатата индивидуалност на твореца Ефрем Каранфилов.

За бляскавото начало на Ефрем Каранфилов по страниците на сп. „Философски преглед“ Нина Андонова е съдържана и кратка. Тук са цитирани думите на проф. Михалчев, който нарежда името на Ефрем Каранфилов до имената на Иван Хаджийски и Крум Ахчийски и ги нарича „моята надеждна тройка“. Подхвърлени са верни и интересни мисли за началото и първите стъпки на талантливия творец — там, в началните прояви се крие неминуемо нещо от зародиша на бъдещото развитие. И това развитие е винаги една загадка. Вглеждайки се внимателно в отделните моменти от творческия път на Ефрем Каранфилов, Нина Андонова се опитва да дешифрира тайните на тази загадка, да се доближи до неговите индивидуални особености. Авторката деликатно се докосва до света на твореца, спира се на зигзагите и неравномерните изяви в периода на ранната му критическа дейност. Особено добре е обяснено бурното отприщване на творческата стихия у Ефрем Каранфилов наскоро след Априлския пленум. Зрелостта на неговия критически талант настъпва сравнително бързо, защото преди това е имало един продължителен период на събиране опит и дълбок размисъл. Вярно и последователно са характеризирани в очерка основните теми, които възбудят Ефрем Каранфилов в по-голямата част от неговото творчество: военната, патриотичната и героичната. Те се преливат една в друга, за да се достигне до проникването в националната характерология — проблем, който се застъпва все по-живо и с голяма страст в трилогията „Българи“.

Наред с детайлното изясняване на всяка книга като отделен жалон в развитието на критика Нина Андонова има подчертан стремеж да размишлява върху отделни особености от психиката на твореца и по-специално на критика-есеист. Тя застъпва мисълта, че докато при поетите и белетристите извайването на външната форма е свързано с превес на въображението, което ѝ придава образност, то при критиците външната форма е свързана с аналитично-абстрактното мислене и е изваяна на литературно-критически категории и понятия“ (с. 47). Проблемът за есеизма в критиката е недостатъчно развит в очерка. Все пак неговото повдигане в процес на конкретното изследване на творчеството на такъв майстор на есето, какъвто е Ефрем Каранфилов, несъмнено ангажира мисълта на този все още спорен въпрос. Нина Андонова е доловила осо-

беностите, характеризиращи Ефрем Каранфилов като творец. У него няма нито следа от маниакалност, така пагубна за развитието на таланта. Като всеки голям автор Ефрем Каранфилов е различен в отделните етапи от своя път. Преоткривайки света на писатели и личности, творецът преоткрива себе си в бъдещето.

Както е известно, творческата биография на Ефрем Каранфилов съвсем не е завършена, напротив, тя е в някакъв особен свой разцвет. За този автор винаги ни се струва в продължение на десетина години, че току-що е казал нещо свое най-хубаво и съкровено, като например „Моцарт и Салиери“, „Грозното патене“, „Георги Димитров и родината пред Лайпцигския съд“, „Гео Милев — поетите — убийците“ и др. Но той изведнъж ни смаява с нещо съвсем различно, ново и пак съкровено негово, като например есетата за Майстора, Бешков или Вапцаров. И тъкмо затова всичко, казано за него, че ни се струва бледо и недостатъчно. Този творец все още очертава своя истински ръст, той все още има с какво да учудва, завладява и привлича, както в моментите на най-върховите си изяви. И все пак в неговата творческа съдба съществуват вече известни установени етапи. Той е автор, който, колкото примамливо-изменчив и усъвършенстващ да е, има своя собствена физиономия, свой характерен стил, свои теми, проблеми, свои мечти и надежди. И тъкмо очеркът на Нина Андонова е интересен с вътрешния поглед на авторката към тайнствения свят на таланта, с опита ѝ да бъде проследено неговото неповторимо движение напред. Ефрем Каранфилов тръгва от интернационалните ценности към проникване и обясняване на националните особености. Това е безспорно едно плодотворно развитие, много интересно за наблюдение, поучително за съвременните млади критици. Светът на руските и френските източници само подпомага и разширява зрителното поле на Ефрем Каранфилов, вглъбява погледа му за националните богатства. Той не се отегчава от теснотията на бащиния двор, не хуква през глава да взема наизем чужди теории и да ги привнеса и присажда изкуствено на родна почва. Ако неговите съчинения изобилствуват с богатство от паралели, показват завидна култура и ерудиция, то не е с цел да блести сам той и да се самопоказва, а за да вникне колкото е възможно по-дълбоко в духа на писателя или да извае със замах фигурата на някои незабравими българи. И в тази родолюбива писателска дейност на Ефрем Каранфилов можем да открием и почувствуваме нещо от патоса на нашите възрожденци, само че той намира стимул за своето патриотично творчество в днеш-

ната наша социалистическа действителност.

Права е Нина Андонова, когато говори за известно „драматургично“ начало в критическия похват на Ефрем Каранфилов. Това е именно онази неговата честа склонност да противопоставя два контрастни характера и въз основа на тези противоположни начала да извежда своята основна концепция. Тук, струва ми се, може да се допълни, че у Ефрем Каранфилов, условно казано, съществува известен романтичен поглед върху темите и образите, които застъпва в своето творчество. Обикновено той търси и пресъздава силни и изключителни характери и творци на фона на изключителни революционни събития. Той се хвърля към теми, които го привличат и трогват със своя романтичен ореол. И тогава творческото му вдъхновение достига своя най-висок градус. Темите определят стила на автора. Изключителността и контрастните съпоставки съставляват романтичното осветление в стила на Ефрем Каранфилов.

В книгата на Нина Андонова има доста явно доловени и загатнати особености, очертаващи творческата физиономия на Ефрем Каранфилов. Едно от тях е например твърдението, че теоретическите обобщения в съчиненията на автора извират непосредствено и естествено от критическите анализи. Интересна е също и мисълта на авторката, че чрез патоса на утвърдението автори като Ефрем Каранфилов достигат до най-големи постижения. В основни линии това, разбира се, е правилно. Но мисълта на Нина Андонова се нуждае от известно уточняване и доразвитие. Не бива да се подценява фактът, че Ефрем Каранфилов е особено силен в съпоставките, в създаване на силно контрастни образи и съдби. И воювайки така разпалено за красивото и героичното начало в живота, този автор едновременно бичува и всичко антиподно на прекрасното. Или, с други думи, той умее силно да люби и мрази. Тези две полюсни страсти раждат с еднаква сила и утвърдението, и отрицанието. Наистина със силата на утвърдението той постига най-много и това е напълно естествено. Но от своя страна отрицанието като подводно течение усилва буйния поток на самото утвърждение. Достатъчно е да си припомним отново „Моцарт и Салиери“, „Георги Димитров и родината пред Лайпцигския съд“, книгата „Минало и съвременност“, а също така и целия антидогматичен дух, който струи от творчеството на Ефрем Каранфилов, за да усетим неговата борческа непримиримост към грозното. У богати творчески натури от типа на Ефрем Каранфилов утвърдението и отрицанието са обикновено в неделима диалектическа връзка.

„Светът на твореца“ е втората книга на Нина Андонова, където тя показва порасналите си възможности на критик в овладяването на по-големи и по-сложни жанрови форми в критиката. Книгата не изчерпва всички проблеми, които повдига сложната и многообразна творческа фигура на Ефрем Каранфилов. Но тя буди интерес преди всичко с поставянето на редица въпроси около творческия процес у критика и есеиста, които са още неизследвани. Съвременен авторката е направила прещенка на целия досегашен сложен път на този оригинален писател, спряла се е на най-интересните моменти от неговото развитие, надникнала е в стилните му особености и като цяло е представила пред читателя живия и интересен портрет на един силно привличащ вниманието ни съвременен български творец. Книгата на Нина Андонова е безспорен принос към бъдещите изследвания на литературното дело на Ефрем Каранфилов.

Ваня Бояджиева

„ФАНТАСТИКА И БЕЛЕТРИСТИКА“ от ЕЛКА КОНСТАНТИНОВА

Изд. „Български писател“, 1973. 100 с.

Елка Константинова се отнася с жив интерес към проблемите както на литературната история, така и на съвременния литературен процес. Нейната монографична студия за Георги Райчев, която запълни една несъмнена празнота в изследванията, посветени на този интересен творец, разкри умението и да подходи исторически към художествените факти. Поразлична и по задачи, и като конкретна реализация е „Книга за Караславов“, издадена в съавторство с Г. Константинов. Тя осветлява ред характерни психо-биографически и идейно-художествени аспекти в творчеството на Караславов и доколкото характеризира мястото му в днешното ни литературно развитие, погрешно би могла да бъде оценена като заявка за преход от литературно-историческите към съвременните проблеми. А в същност изследователските и критически усилия на Е. Константинова са били винаги паралелни, макар и да не са докрай взаимно обусловени. Подобна широта на интересите е несъмнено положително качество, защото основно изискване за литературния историк е живото критическо чувство за художествените ценности, както е абсолютно необходимо съ-

временните художествени факти да се оценяват в разширен исторически контекст, с критерии, утвърдени от една дълголетна развойна традиция.

Критическите проявления на Е. Константинова, свързани предимно с най-новите моменти от литературния процес, свидетелствуват за завидна творческа енергия и имат разнообразен жанров смисъл. Нейният аналитико-синтетичен опит намира разгърнат израз в обзорната и проблемно-обобщителната статия, в литературния портрет. Специално трябва да отбележим интереса и към оперативните жанрове и в частност към рецензията. Докато нейните колеги, утвърдени критици, по някакво неписано правило я предоставят на младите, за Е. Константинова рецензентството очевидно не е само необходима начална степен в овладяването на критическото майсторство и в изследването на литературния процес, но и първооткривателство, в най-голяма степен свързано с рисковете на професията.

Сборникът „Фантастика и белетристика“ е първото по-цялостно представяне на авторката като литературен критик. Той обединява три проблемно-обобщителни статии, които третира интересни явления из областта на съвременната проза: научната фантастика, историческата проза и творчеството на младите белетристи, дебютирали през изминалите няколко години. Тематичното разнообразие на разглежданите факти изисква широта на интересите, стабилна теоретико-методологическа подготовка и осведоменост не само на собственото ни литературно развитие, но и на характерните тенденции и процеси в съвременните чужди литератури. Това е необходимо особено при анализа на научнофантастичната литература, която у нас прави първите си стъпки едва напоследък, под влиянието на най-новите революционни научни и технически открития, като отражение на чувствителните изменения в психиката на съвременния човек. Ако историческата проза има вече своите високи образци, по които се равнява съвременният творец, научната фантастика е жанр, който тепърва ще се развива и ще създава свой собствен еталон, свои оригинални художествени традиции. Това извежда на преден план един принципиален въпрос, който засяга не само критическите проявления на Е. Константинова, но и цялата съвременна литературнокритическа мисъл: въпроса за детайлния естетически анализ и критериите, за ценностната система, за съизмерването и степенуването на явленията.

Макар да разглежда материал, вървее разнороден както в тематично, така и в художествено отношение, книгата остава приятно впечатление със своята хомогенност, която се дължи най-вече на един-